

Odborné články a statě

Hodnotenie a vykazovanie akademických činností ako fragmenty zmien klímy na fakultách pripravujúcich učiteľov

Štefan Chudý, Pavel Neumeister

Abstrakt

Text si kladie za cieľ reflektovať, definovať a popísať základné fragmenty klímy fakúlt pripravujúcich učiteľov, z pohľadu logicko-deduktívneho vyvodzovania súčasných regulačných činností, za ktoré považujeme hodnotenie a vykazovanie činností akademických pracovníkov. Ich používanie, ako nástroj manažmentu má dopad na klímu z pohľadu vedenia a riadenia ľudí. Regulatívne činnosti zohrávajú dôležitú úlohu pri vzniku, rekonštrukcii a zaníkaní pracovných kolektívov na úrovni katedier, ústavov, stredného manažmentu fakúlt či manažmentu univerzít. Regulujú činnosti akademických pracovníkov a osobnosť človeka (postoj, anticipácia a pod.), podieľajú sa na formovaní a zameraní aktivít, odrážajú sa v procesoch riadenia a formovania vysokoškolského prostredia.

Kľúčové slová: klíma, vykazovanie akademických činností, hodnotenie akademických činností, interakcia akademického prostredia a klímy, technologické vedenie.

Assessment and recording of academic work as fragments of changes of climate at teachers training faculties

Abstract

The aim of this article is to reflect, define and describe basic fragments of climate at teachers training faculties with regard to logically deductive conclusions of current regulative pursuits, mainly assessment and recording of work of academic workers. Their use as a tool of management has an impact on the climate from the point of view of directing people. Regulative pursuits have an important role when creating, reconstructing and lapsing working groups at the level of departments, institutes, faculty management or university management. Regulative pursuits of academic workers together with their personalities (attitude, anticipation, etc.) take part in forming and aiming of the activities, reflect in the management processes and forming of university environment.

Key words: climate, recording of academic work, assessment of academic pursuits, interaction of academic environment and climate, technological management.

Úvod

Ekonomické ukazovatele vo vede a výskume¹ sa stávajú hýbateľom reforiem a vnútorných inovácií, (re)konštrukcií a zmien vo vnútri fakúlt. Je to spôsob prezentovania moci a mocenských vplyvov decíznej sféry podsúvaných pomocou „manažérov²“. Táto moc je presne špecifikovaná „kanálmi“ a tokmi finančných zdrojov a bez nich je celé poznávanie charakterizované, ako činnosť ktorá nie je možná. Toto poznávanie sa mení na poznávanie pre poznávanie, vykazovanie výsledkov a akademické podnikanie. Tento prepracovaný a sofistikovaný systém generovania výstupov ako mocenských prvkov a udržiavanie určitých statusov vyjadrených funkciami (vedúci katedry, prodekan, dekan a pod.) je hlavným činiteľom ovplyvňujúcim klímu pracovných kolektívov daných fakúlt. Zmeny v kolektívoch nastávajú pokiaľ sa tieto ukazovatele stanú modlou a jediným cieľovým bodom, ktorý je nutné zdolať. Vzdelávanie, učenie a vedecká výchova sa stávajú nepodstatnými a v mnohých prípadoch podradnými činnosťami, ktoré definujú zmluvné vzťahy medzi univerzitou a zamestnancom. Je to svojím spôsobom

¹ Niekedy označované v skratke ako VaV, alebo VAVAI.

² Hýbateľov moci, predĺžená ruka s prstom na tepe dejín a snaha o ovplyvňovanie a udržiavanie určitej pozície vyjadrenej statusom v akademickej – firemnej hierarchii.

vykazovacia diktatúra, kde kontrola je možná v rámci systému, ale toto je len jedným so súkolia iného vyššieho systému³.

Systém vykazovania akademických produktov a výsledkov vedy a výskumu v Českej republike sa snaží o „kopírovanie“ paradigmatu a mechanizmov zavedených v systéme anglosaského modelu v kombinácii s nemeckou tradíciou. Neberúc v úvahu náš systém školstva, históriu a tradičné vymedzenie vedy⁴ preberáme a reformujeme i túto časť systému práce na univerzitách. Máme ale náš systém na to pripravený? Nestaviame dom od strechy? Ako sa tento systém odrazí v definovaných akademických slobodách a hodnotách, ktoré plynú zo vzdelávania a výchovy nastupujúcej vedeckej generácie⁵? Aký je mechanizmus vykazovania a ako funguje?

Svet vedy ako komunita

Veda je špecifikovaná poznávaním a poznáním a i preto má výsostné a špecifické postavenie v spoločnosti. Prisudzuje sa jej veľká váha na „hybnosti“ spoločnosti, na náraste a kvalite spoločenských vzťahov. Nie je však vedecký svet uzavretou komunitou? Pre odpoveď áno sú jasne argumentačne vymedzené názory, že má vlastný jazyk a špecifikácie, ale v rovine praxe je možné ju pochopiť v určitej úrovni každým členom spoločnosti⁶. Uzatvorenie tejto komunity začína až keď vedu a vedecké bádania spojíme s hodnotami⁷. Výsledky vedy poskytujú prínos, uľahčujú človeku bytie a život, zjednodušujú ho. Toto zjednodušenie „žitia“ je viditeľné po stránke materiálnej, sociálnej a najmä v poslednej dobe informačnej a technologickej. Na strane druhej človek stráca snahu po tvorivosti, invencii a mimo vedeckú komunitu i po stretávaní sa s inými ľuďmi a komunikácii. Servírovanie hotových produktov k aplikácii transformuje i zažité klíma i vo vedeckej komunite. Stretávanie sa a diskusia nad problémom a reakcia na podnety je obmedzená technológiou a komunikačnými prostriedkami a formami (facebook, skype, icq) a presúva sa s reality do reality virtuálnej (chaty, e-learning a pod). Tretia strana je vecou novotárstva a hľadania zmyslu a podstaty existencie človeka, jeho nezávislosti a svojbytnosti. Štvrtá strana problému hodnôt a vedy je spojená s definovaním manipulácie, presadzovaním moci a pocitom ohrozenia.

Všetky štyri strany problému poukazujú na akademické vykazovanie, ako na produkt, ktorý sa stal de facto výsledkom bádania⁸. Je možné ho definovať snahou po:

³ Je to princíp decíznej sféry a udržania nastoleného systému, sféry manažmentu – manažmentu kvality.

⁴ Je tu patrná snaha odprostiť sa od „všetkého zlého“ z predchádzajúcej doby.

⁵ Za nastupujúcu vedeckú generáciu považujeme študentov doktorských programov, postdoktorských stáží a absolventov doktorských štúdií.

⁶ Vyjadrenie výstupu z vedeckého bádania: artefakt, zákon charakteristický v prírodných vedách a pod.

⁷ Pozri napr. Stöckelová, 2009, s. 9.

⁸ V mnohých prípadoch len tým jediným výsledkom vedeckého bádania

Manipulácii a využívaním moci

Novotárstvom.

Tvorivosťou a jej evaluáciou.

Prínosom v definovaní čo je a čo už nie je veda.

Kam zaradiť pojmy ako nestrannosť, vývoj, inovácia, racionalita a pod. v systéme reforiem vládnej politiky vo vede?

Každá inštitúcia pracujúca s vedeckým bádáním ako svojou činnosťou a náplňou to má vystavané ináč⁹. Systém financovania, kariérneho rastu, vývoja a vykazovania je síce rámec štátneho hodnotenia a kontroly¹⁰, ale inštitucionálne hodnotenia a kritériá zohľadňujú i špecifikum univerzít, zamerania a lokality, veľkosti inštitúcie (počty a špecifika jednotlivých fakúlt), počtu študentov a pod.

Reflexia premien výskumnej praxe sa odráža i v zmenách projektových a grantových schém (projektové súťaže o granty) projektovej dokumentácie, tém výskumných projektov, reflexii výstupov, vo vzťahu jednotlivých bádateľov z rôznych inštitúcií (spolupráca, koordinácia a vykazovanie výstupov) a v celkovej klíme vedeckých organizácií a jej zmien. Bádatelia menia často po mnohých rokoch svojej práce témata a orientáciu na iné problémy a cieľové skupiny výskumov, menia sa vzťahy a zdieľajú v inej forme pracovné kolektívy a podiel na „produkcii“ vedy sa delí podľa presne vymedzených kľúčov (napr. percentuálne podiely a pod.) bez zmienky o pracovnej klíme a jej faktoroch.

Vedná politika je špecifikovaná výsledkami výskumných projektov a tvorí špecifikum v kontexte ich aplikácií. Produkuje „teoretické“ poznatky a stáva sa určitým špecifikom kapitalizmu – akademického kapitalizmu¹¹. Toto špecifikum vychádza zo základnej definície produkovania a kvantifikácie produktov. Akademický kapitalizmus je sektorom kde sa za produkt považuje vzdelanie, výsledok vedy a výskumu¹². Menej dôležitými sa stávajú v tomto definovaní akademického prostredia fragmenty ako proces vzdelávania, proces (vedeckej) výchovy, procesy spojené s tvorivosťou a bádáním a tvorba a udržovanie pozitívneho prostredia a klímy. Výsledné efekty produkcie už necharakterizujú samotné inštitúcie cez ich poslanie a klímu, ale sú definované produktmi duševného vlastníctva a akademickým podnikaním.

Do popredia vystupujú procedúry hodnotenia, vykazovania a tzv. Body RIV. Dopad uprednostnenia kvantifikácie výsledkov je zrejmý. Viac bodov v systéme hodnotenia = viac peňazí pre inštitúciu a samotného bádateľa. Ekonomický prínos veci je zrejmý. Inštitúcia a zamestnanec vlastní produkt¹³, ktorý je v rámci trhu poskytovaný za určitú

⁹ Autori tejto state pracovali i v iných inštitúciách a majú skúsenosť s viacerými „systémami vykazovania“ výsledkov.

¹⁰ Hodnotenie na základe výsledkov v systéme RIV a pod.

¹¹ Slaughter, Leslie, 1997, Strathern, 2000.

¹² Patent, článok, kniha a pod., viz metodika MŠMT a databáza RIV.

¹³ V určitom % zastúpení a ošetrovanom licenčnými zmluvami.

finančnú či inú cenu k dostaniu (systém licencií a sublicencií a pod.). Aký je ale sociálny prínos?

Prvým viditeľným znakom tohto „veľkého obratu“ k ekonomickým ukazovateľom je zmena vzťahu zamestnanec a zamestnávateľ. Tento vzťah je postavený na trhových mechanizmoch a postráda rozmer hodnotový a vzťahový v rovine hrdosti na inštitúciu, radosti z práce a pod. Zmena vo vykazovaní mení i vzťahy v kolektíve pracovníkov a klímu medzi nimi. Pracovné kolektívy sa menia a (re)konštruujú v určitom časovom slede¹⁴, menia sa role pracovníkov a zaniká kontinuálny rast osobnostný a vedecká výchova postráda prvky procesualnosti a systematičnosti. Vzťah akademického pracovníka voči klientele¹⁵ sa mení v ukazovateľoch ako sú konzultovanie, kontinuálne hodnotenie činnosti na seminároch a cvičeniach, strata a znižovanie nárokov na klienta, jeho činnosť a produkty sú neadekvátne hodnotené. Podrobenie sa diktátu vykazovania mení i formu zahraničnej spolupráce, kde sa hodnotí počet vykázaných dní a hodín¹⁶ a nehodnotí nadväzovanie dlhodobej spolupráce nielen vo vzdelávacej ale i vedeckej oblasti. Výsledky zmien týchto fragmentov klímy majú za následok:

- (pre)usporiadanie vedy a vedeckého zamerania
- redukciu osobných hodnôt spojených s prácou a pracovným kolektívom
- stratu komunikácie
- stratu spolupatričnosti a vzájomnej potreby
- degradáciu vedeckého myslenia na výsledky vykazovania a hodnotenia
- (re)konštruovanie morálneho rámca jedinca.

S morálnym rámcom a jeho rekonštrukciou v zmysle zmeny klímy (v jej fragmentoch) sú spojené i možné schémata usporiadaní vzťahov. Symetria, (ne)redukcionizmus, reflexivita, rekurzívne procesy¹⁷ menia i režim a akademického prostredia, ktorý sa mení na úrad. Tento úrad má definovanú náplň práce vo forme akademického podnikania. Vzťahy pracovníkov sú chápané v úrovni povolania. A motívy vizionárstva sú zmŕštené na vykazovanie výsledkov. Táto prirodzená redukcia, vyplýva zo zmien zapríčinených formou vykazovania a hodnotenia „produkcie“, získavania náhľadov zo zahraničných skúseností¹⁸.

Nutnosť a závažnosť evaluácie výstupov je patrný i v samotnom procese vykazovania a hodnotenia. Proces evaluácie už zo svojej podstaty vymedzuje sám seba v jednotlivých presne určených mechanizmoch a regulatívoch. Tieto sú väčšinou kvantitatívneho

¹⁴ Väčšinou sa grupujú za účelom podania grantu a jeho riešenia po ukončení kolektív zaniká.

¹⁵ Pojem klient je vzťahnutý v rámci rétoriky využívajúcej ekonomický výrazový aparát.

¹⁶ Niektoré systémy najmä projektov EÚ uvádzajú tzv. „človeko-hodiny“ a pod.

¹⁷ Law, 2007.

¹⁸ Tieto sú špecifikované decízne ako snaha po reforme a po „podobaní“ sa systémom v krajinách EÚ o ktorých sa domnievame, že udávajú trend v súčasnej vede, ale i z pohľadu zamestnanca, ktorý sa vracia z krátkodobej či dlhodobej sťaže a snaží sa o „reformu“ vo vnútri organizácie na základe skreslených predstáv v zmysle „to čo som zažil a funguje inde bude fungovať i u nás“.

charakteru (RIV body a pod.). sú jasne vymedzené normami (smernice inštitúcií, nariadenia vlády a pod.) a chápané sú ako pravidlá a princípy vedeckej práce.

Druhá strana mince je presne opačná a implicitne popiera snahu po tvorivosti vo vede. Je charakterizovaná kvalitou výstupov a jej špecifickým jazykom. Ide o princíp relativizmu¹⁹, kde z „vecí o sebe – robíme veci pre nás“. Tieto veci sú špecifikované jazykom vedy v tomto prípade jazykom vykazovania (výkazníctva) a hodnotenia²⁰. Evaluácia výsledkov je potom prijímaná i s kritickými názormi a tvorí paradigma vedy²¹. Dôležitým faktorom, ktorý sa odzrkadľuje i v klíme pracoviska je hromadenie výstupov. Problematickým bodom obratu a zmeny paradigmatu je otázka: čo urobiť a ako naložiť so všetkými produktmi ako výsledkami nášho vedeckého bádania²²?

V svetle týchto relativisticky pojatých útržkov sa javí vykazovanie, ako faktor ktorý klímu pracovných kolektívov veľmi zásadným spôsobom mení a predostiera otázky typu: Kto by nechcel mať kolegu či podriadeného, ktorí „chrli“ výstupy bodované podľa metodiky s vysokým skóre? Kto by nechcel mať pracovisko v hodnotení na prvých priečkach?

Tieto otázky v podstate poukazujú na spôsob myslenia o vede v súčasnosti. Veda je len účelom k realizácii a hlavne produkcii. Veda sa nestáva len modlou, ale i prototypom novodobého poňatia výchovy ďalšej generácie vedeckých pracovníkov. Výchova k vedeckému bádaniu je vnímaná kritériom výkonnosti. Toto kritérium je technologicky a technokraticky uchopované. Postráda fenomén kvality. Neplatia preň relácie medzi potrebou a nutnosťou či medzi vedeckou pravdou a množením vedeckých poznatkov.

Pokiaľ budeme brať otázku kvality vážne pôjde o to vymedziť evaluáciu invencie, názorovej rôznosti (ako pomyselného streda problému), tvorivej činnosti, kooperácie, pomoci, výchovy a hodnôt. Tieto fragmenty však nie je možné redukované kvantifikovať určitým počtom bodov. Nie je možné ich vykázat v časových horizontoch spracovania výstupu a jeho oponovania či publikovania.

I preto sa tieto fragmenty stávajú špecifickými faktormi klímy.

Afinita k utopickému konceptu rovnostárstva a rovnomerného rozdeľovania „dobrej a zlej“²³ vedy sa mení v snahe po komplexnom riešení na afinitu k elitárstvu²⁴. Je to zapríčinené snahou po rýchlej reforme, reformovaní reformovaného, absencii uceleného

¹⁹ Vo filozofii vymedzený ako relativizmus ... cit. Konkrétne meno. Roger Scruton, *Fools, Frauds and Firebrands, Thinkers of the New Left*, Bloomsbury, 2015, pp. 236–237 alebo Tesárek, P. (2010). *Všetchno je jinak*. Praha: Pragma. nebo Sartre nebo Rorty?

²⁰ V tomto prípade je úplne jedno či je to kvantitatívny či kvalitatívny výsledok.

²¹ Napr. Kuhn, 1997.

²² Príklad: patenty, ktoré sú zapísané a vykázané cez metodiky MŠMT, ale nikto z praxe o ne neprejaví záujem, dotazník ako produkt, ktorý nikdy nikto okrem autora nepoužije a pod.

²³ V reáliách akademického prostredia sa uvádza i veda nekvalitná a kvalitná, tento rétorický obrat vychádza k výsledkov hodnotenia, napr. riešených projektov GAČR. Hlavný motív je systém porovnávania výstupov v podobe publikácií a finančnej náročnosti a efektivity projektov.

²⁴ Elitárstvo nie je vymedzené len kategorálne (privilegiami) prípadne ako subsystém individuálnych schopností, ale i videním a sortovaním prestížnych a menej prestížnych inštitúcií. Dôležitým prvkom je i snaha po

teoretického a filozofického systému a neochotou meniť „zaužívané“ u predstaviteľov akademickej obce. V zrkadle (rétorike) postmoderného pluralizmu sa jedná o rozpor medzi konsenzuálnym rozhodovaním a hľadaním konsenzu vo vede. Veda je tým pádom prostriedok moci v mocenskom konštrukte. A ako také podliehajú diferenciacii, sortovaniu a nálepkovaniu akademických pracovníkov na tzv. vedcov, lektorov a pod. čím sa mení pracovné zaradenie, finančné ukazovatele a samozrejme náplň práce. To sa odráža i v zmenách vzťahov a snahe napredovať a kariérne rásť. Kariérny rast je špecifikovaný:

1. snahou zlepšiť sa v danom odbore
2. snahou získať výhody pomocou akademických titulov
3. snahou získať pracovné pozície – vedúci pracovník, dekan, prodekan.

Akakoľvek z vymedzených snáh je viditeľná upevňovaním moci a sociálnych statusov v akademickej obci a vynútiť si osobnú vedeckú autoritu. Tieto snahy a pohnútky (motívy) sa odzrkadľujú v honbe za hodnotovými kritériami nadradenosti²⁵ a podceňovaním vedeckej výchovy a práce s doktorandmi, postdoktorandmi. Podceňovanie vedeckej výchovy má za následok odliv „mozgov“ (výskumných kapacít) do zahraničia.

Snaha po harmonizácii v zmysle koexistencie rôznych identít a záujmov vytvára priestor pre mapovanie práve sociálnej klímy a vzťahov za účelom jej definovania, vymedzenia základných pojmov vzťahu klíma a vedecká výchova, detailné popisu fragmentov a ich (re)konštrukcia²⁶.

Literatúra

- Fairclough, N. J. & Wodack, R. (1997). Critical Discourse Analysis. In Dijk, T. A. *Discourse as social interaction*. London: SAGE.
- Kuhn, T., S. (1997). *Struktúra vedeckých revolúcií*. OIKOYMENH, Praha.
- Law, S. (2007). *Filozofická gymnastika: 25 krátkých myšlenkových dobrodružství*. Praha: Argo.
- Scruton, R. (2015). *Fools, frauds and firebrands: Thinkers of the new left*. London: Bloomsbury.
- Slaughter, S., & Leslie, L. L. (1997). *Academic capitalism: Politics, policies, and the entrepreneurial university*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Stöckelová, T., Linková, M., & Lorenz-Meyer, D. (2009). *Akademické poznávání, vykazování a podnikání: etnografie měnící se české vědy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Strathern, M. (2000). *Audit cultures: Anthropological studies in accountability, ethics, and the academy*. London: Routledge.

---

zachovaní si elitárstva schovaná za sociálne a výchovné ideály napr. univerzitné materské školy (prioritne pre zamestnancov) a napr. špecifické univerzitné kluby (absolventov, zamestnancov).

²⁵ Je to v podstate vymedzovanie „priestoru“ pre vlastnú nepostrádateľnosť a potrebnosť na danom pracovisku a snaha nezmeniť stávajúce status quo.

²⁶ Popis fragmentov a ich (re)konštrukcia je tvorená na princípe tvorby a porovnávania diskurzov v zmysle CDA (kritická diskurzívna analýza), napr. Weiss & Wodack, 2003; Fairclough & Wodack, 1997.

Tesárek, P. (2010). *Všechno je jinak*. Praha: Pragma.

Weiss, G. & Wodack, R. Eds. (2003). *Critical Discourse Analysis. Theory and Interdisciplinarity*. London: Palgrave Macmillan Ltd.

Kontakt:

doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.

Mgr. Pavel Neumeister, Ph.D.

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Žižkovo náměstí 5, 771 40 Olomouc

E-mail: stefan.chudy@upol.cz; pavel.neumeister@upol.cz